

Kyhne

SIHTASUTUSE KIHNU KULTUURIRUUM KVARTALILEHT
SEPTEMBER 2007

Kihnu pulma kombed läbi sajandite

Kuidas on Kihnu pulmatraditsioon aegade jooksul muutunud...on see traditsioon ikka veel elujõuline ja arenev? *Vt lk 3-5*

Käisime Setumaal *Vt lk 6-7.*

Rahvariiete kandmise

konkursist *Vt lk 8*

Nied ond Raili Meelise pulmad, nied ond Raili Meelise pulmad, nied ond pulmad täies oos...

Masja pulmõ kohta muud riäki ond, kui et ette, ette vägev oli. Miokõ ond pulm aastal 2007, kui tedä olõssmitte enäm pietud kolmteist aastat ning enämusõ kihnlästõl luõtus kadun viel eluss Kihnu

pulma suaja, sedä ei tääss meitest kiegi. Jõrm oli suur, sest kõikõl olid ju viel mieles, mioksõd piäväd Kihnu Pulmad olõma.

Äkest enäm sioksi tulõmitte, äkest enäm sioksi inimesi põlõmitte, äkest enäm nalja tehägi,

äkest nuõrõd olad param baaris kui pulmõs. Suur murõ ning nãrvipinge oli tegijätel, kui paelu piãb olõma süemisi, juõmisi, kudas ikka kõik sedäsi suajassõ, et inimesed rahu ond.

jãrgneb lk 2 >

< algus lk 1

Pulm oli nagu pulm enamgi: esiteks ette paelu iäid süemisi, juõmisi. Selle kohta ütleväd tiädjämäd inimesed "traditsiooniline toit". Teeseks pulma aegõs sai nähä terven Kihnu rahvariide jõlu - ai, ai kui paelu jõlusi riidi: kõrdid, jakid, põllõd, rätikud ning kõikõl isemuõdi! Kahju aenult, et tanukandajasi, s.t. nuõri abielunaisi, nda vähe ond. Tanu võin küll kõikõ nuõrdõ naestõl piäs olla, kellel selleks õigus ond. Pulm ju sie aenukõ koht viel, kussõ suab tanuga minnä.

Ning kolmandaks kõegõ tähtsäm - vanad kombõd ning pulmaolud. Meite sõpõr, kihnu pulmaulõ uurija, Ingrid Rütõel ütles laulmise kohta ette paelu kiidusõnu. Laulmine tuln vägä iästi vällä ning isegid paramini kui viimas-tõss veneaa lõpu pulmõss.

Tänü pulmakommõtõlõ ning sellepäräst, et terve aa mõnda uvitavat tehässe, ond kõikõl pulmõs paelu uata ning sellepäräst olõssmitte nda paelu lakkutäüis inimesi. Selge ond sie, et pulmõs rüübätässe ikka, aga loha muas olõss paelut kiegi.

Nüüd ond meitel jälle selge pilt mismuõdi Kihnu pulmi tehä ning mis selleks taris läheb tänapääväl, kui kõikõ ond muutun ning inimesed enam luõmu piämitte. Kui tulad jälle pulmad, ond iä nõu anda, kui paelu süemisi ning õlut tehä, kui paelu läheb taris veemesi jne.

Kihnus ond oln kahesugusi arvamusi pulmõ toetamise kohta: ond arvat, et piäb toetama, kissi muedu tieks ning ond arvat, et toetamine ond valõ. Pulmad tulõks inimestel ise tehä. Selle kohta võib üeldä, et tänapäävä elu ond teissugunõ kui ennemä ning paelu ond muutun sest aast kui pulmatraditsioon oli täüis elujõuss. Tänapääväl tehässe kõikõ suurõmad edevõtmisõd projektõ kordõs ning projektõ rahadõ iest, kõegist taodõldassõ terve aa toetusi, muedu suamitte kedägid tehtüid. Kihnu pulm ond kihnu kultuuri üks kõegõ tähtsäm osa

ning kui sedä kua enam põlõmitte, siis üsä varssi võemõ küsüda, et mis siis viel Kihnus erilist ond maesõmaga võrrõldõs. Kõik riigi rahad ning regionaalprogrammid, toetusõd tulad Kihnulõ ju eripä-

Kihnu pulm ond kihnu kultuuri üks kõegõ tähtsäm osa ning kui sedä kua enam põlõmitte, siis üsä varssi võemõ küsüda, et mis siis viel Kihnus erilist ond maesõmaga võrrõldõs.

rä päräst ning paelu suurõmas ulatusõs, kui muudõlõ Eestimaa kohtõlõ ning sie ond ikka kultuuri päräst. Tulõtamõ viel veneaast miele, et kui pulmatraditsioon oli elujõuss, ei olõss mingisi riigipuõlisi toetusi kua muudõlõ asjõlõ. Ei olõss töõtu abirahasi, toimetulõku-

toetusi, tormaabisi, vanõmaüvitisi, emäpalka egä viel endsemal aal pensionisi. Veneaegõs olõss suurt valida kuamitte, msasja rahaga tehä. Tänapäävä nuõrdõl ond paelu valikusi, kas tehä kolmõpääväne pidu Kihnu rahvalõ või tõua sama raha iest puest omalõ uus autu ää. Enämus nuõri valiks vist autu. Siokõ ond ühiskonna loomulik arõng ning kui meie tahamõ, et meite lapsõd olõks osa suan Kihnu kultuuri suurüritusõst, piäme sedä toetama. Muedu jätäme lihtsalt järeltulõvad põlvkonnad millestki ette jõlusast jõlma, sest ükskid vanainimese jutt ei asõnda oma silmägä nähtüt.

Teene küsimus, miks pulmi vilmitassõ? Sedä tehässe ikka jälle samal põhjusõl, mis muudki. Filmid lähtväd arhiivõssõ, kust ühekorra ond võemalik neid käde suaja ning uurijatõlõ uata. Kui ikkagid pulmatraditsioon ei taaselustu ning kombõd ää unuvad, ond nied nüüd kõikõ filmi piäl üläl. Ning mia

arva, et ühekorra 10, 20, 30 või mõnõl pulmakülälisel kua 50 aasta päräst ond sedä filmi ette vägev uata ning sellest riäki. Kui pulmõs piltä tehämitte egä filmitämitte, jäe sest ju mitte kedägid järke piäle jõlusa mälestusõ külälilistele.

Suur aitehh Railile, Meelisele ning teite peredele, suguvõsadele, et sioksõ suurõ asja ede võtsite. Teite panus kihnu kultuuri oidmisõl ond jõndamatu ning selle iest olõmõ teitele paelu tänü võlgu. Tänu teitele ond sündümas uiõd asjad ning luõdamõ, et viel mõjtmõd ning mõjtmõd kihnu pulmad ning luõtus, et tulõvikkus jäeb "lastõga tüdrikä" Kihnus ikka vähämäks.

Ehk tulõb viel ühekorra õigõ aru tahakohe, et abielunaesõl ond põllies ning selle järke suab vahõt tehä tüdrikäte ning naestõ vahõl. Esimesed edevalmistusõd kua selleks muutusõks ond tiädäolõvalt juba piäle akkan ...

Uiõ-Matu Mare

Kihnu pulma kombed läbi sajandite

Kuidas on Kihnu pulmatraditsioon aegade jooksul muutunud... milline on pulmade tähendus praegu... millised peaksid olema Kihnu pulmad aastal 2007... on see traditsioon ikka veel elujõuline ja arenev? Need on olnud käesoleva aasta „kuumad“ küsimused.

Üht-teist on nüüdseks juba selgunud – Kihnu pulmatraditsioon on elus, seda näitasid juunis toimunud Raili ja Meelise pulmad. Teema on igati päevakohane ka praegu, sest järgmised pulmad on juba tulekul.

Järgnevalt kaks pulmateemalist ettekannet 28. aprillil toimunud Kihnu Kultuuriruumi ja Kihnu vallavalitsuse igaaastaselt kevadseminarilt. Kõigepealt Ingrid Rüütli sõnavõtt näitamaks/tõestamaks kuivõrd vanu kombeid ja seoseid Kihnu pulm endas kannab ning seejärel praeguste pulmaelamuste kõrvale võrdlusena Katrin Kumpuni käsitus 114 aasta vanusest pulmakirjeldusest.

Ingrid Rüütli ettekanne käsitleb muinasaegseid tavasid ja uskumusi Kihnu pulmakombestikus. Ülevaade avab Kihnu pulmakommete iidse tausta laiemalt, selgitades nende võimalikku päritolu ja sidet mitmete soome-ugri ja euroopa rahvaste tavadega: "Kultuurantropoloogias eristatakse erinevate ajastute ja ühiskondlike struktuuridega seotud pulmekombeid: sugukonnapulm, kogukonnapulm (külapulm), perepulm. Kihnu pulm on oma põhialuselt kahe suguvõsa lepingut kinnitav sugukonnapulm, mis lähtub sugukondlikust ühiskonnakorrast ja tugineb eelkristlikele usukujutelmadele ning on oma põhijoontelt läänemeresoome rahvastele ühine. Raske on otsustada, kuivõrd on siin tegemist ühise algupäraga ürgsoomeugriliste nähtustega, kuivõrd lihtsalt sugukondliku elukorralduse ja eelkristliku mütoloogilise maailmavaatega seotud tavanditega. Allpool püütakse Kihnu pulmakombestikule tuua paralleele teistelt rahvastelt, eriti juhtudel, kus neil on säilinud teadmised maagiliste sümbolite ja usundiliste aluskujutelmade kohta, mis Kihnus aegade jooksul ununenud.

Talurahva suurim rituaal

Läänemeresoome rahvastesugukondlikule pulmale on iseloomulik, et nn. kahe otsaga või kahe poolega pulm peetakse eraldi pruudi ja peigmehe kodus, kusjuures pulma kesksed tseremooniad toimuvad mõlema poole osavõtul ning vana-de regivärsiliste pulmalaulude saatel. Ka lauludes on erinevail läänemeresoome rahvastel palju ühist. Pulm oli eesti talupojajühiskonnas kõige suurejoonelisem rituaal ja kestis tavakohaselt kolm päeva,

vahel kauemgi. 17. sajandil andis Rootsi valitsus välja määrusi, millega piirati pulmade kestvust kahe päevaga, samuti kirjutati ette maksimaalne külaliste arv ja jookide hulk. Kuigi üleastujaid karistati rahatrahvi ja isegi ihunuhtlusega, et tahtnud talupojad neist määrustest kinni pidada.

Kurjad vaimud ja maagiline kolmarv

Setudel on säilinud sama pulmakombestiku põhiskeem mis Kihnus ning päevad kannavad nimetusi: saajapäev, vakapäev ja hõimupäev. Esimesel päeval tulevad saajad pulmarongiga pruudi järele.

Keskne sündmus pruudi kodus on pruudi ärasaatmise tseremoonia koos rituaalse nutu ja uju pähepanemisega. Kohustuslik nutt oli seotud ennetusmaagiaga – see pidi tagama õnneliku elu uues kodus. Pruudi pea peitmine uju alla oli seotud kaitse-tõrjemaagiaga. See on tavaline väga paljude rahvaste muistsetes pulmakommetes. Uig kaitseb pruuti teel isakodust peiukoju, nn staatusega perioodil, mil ta ei kuulu enam isakoju, pole enam neiu, kuid ka veel mitte abielunaine. Usuti, et ta on sel ajal eriti ohustatud.

Kihnus mäletatakse hiljem selle tähendusena, et "pruut ei tohi teada teed koju". Uju all oli valge räät, mille all oli veel väike valge tanu ja selle peal valge tikitud linik. Uig kinnitati eest kolme sõlega. Selline maagiline kolmarv pidi veelgi tugevdama kaitset kurja silma ja nõiduse vastu. Hiljem levis usk, et uig kaitseb noorikut soovi eest koju tagasi pöörduda. Teel püssipaugutamise või muul viisil müra tekitamine on iidne tava, tuntud paljudele rahvastele kui kurje jõude eemalepeletav abinõu. Nii on see olnud ka näiteks mordva pulmades.

Peiukoju jõudes paneb ämm uk-

se ette maha valge riide või kasuka, kuhu peale peig tõstab pruudi. Komme arvatakse olevat ühenduses paljudel rahvastel (ka soomeugrilistel) tuntud noorpaari pulmavoodisse viimise tavaga, millest peale loeti abielu alanuks. Mäletaval ajal teatakse Pärnumaal muid tähendusi – et pruut oleks pehme südamega, hea lambaõnn jne.

Peiukodus lauldakse uig maha. Varem eemaldati see mõõgaga ja heideti, nagu laulusõnadki ütle-

Kihnu pulm on oma põhialuselt kahe suguvõsa lepingut kinnitav sugukonnapulm, mis lähtub sugukondlikust ühiskonnakorrast ja tugineb eelkristlikele usukujutelmadele ning on läänemeresoome rahvastele ühine.

vad, partele, millel oli ilmselt maagiline tähendus. Lauluski kästakse pruudil heita silmad partele, sest "param õnn käib parsa kaudu..." Rituaalne partele heitmine on seotud muudegi kommetega (näiteks viljasaagi ennustamine näärikommetes). Muhust on andmeid, et söögi ajaks asetatud mõök pruudi ja peigmehe kohale partele. Neil rahvastel, kel muistne maailmapilt

kauem säilinud, näit. obiugrilased, püsis kuni viimase ajani elamu ülaosal selge funktsioon vahendada inimeste suhteid vaimude maailma ning esivanemate hingedega.

Obiugrilased uskusid, et pööningul asusid ka perekonna kaitsevaimud, kellele viidi ohviande. Enne äraheitmist piiras ämm ujuga kolm korda ümber mõrsja pea. Uju eemaldamise järel lauldakse nagu kodust ärasaatmiselgi õpetus- ja manitsuslaule pruudile ja peigmehele nende kohustuste meenutamiseks, uue staatuse kinnitamiseks ja tulevase abieluõnne tagamiseks. Kõigil pulmalauludel oli vanasti maagiline tähendus, nad põhinesid usul sõna jõusse.

Nooriku ehtimine ja tanutamine

Kõige tähtsam tseremoonia pulmas oli nooriku ehtimine ja tanutamine, millest peale ta loeti abielunaiseks. Nii oli see kogu Eestis. Noorikut ehtis tavaliselt raudkäänaine (mandril kandis nimetust kõrvatsenaine) aidas, eemal võõrastest pilkudest, et ära hoida võimalikke halbu mõjusid. Enne tanu pähepanekut piiras ta kolm korda ümber pruudi pea ning lõi kolm korda tanuga vastu pead, lausudes tanutamise sõnu:

*Unuta uni,
mäletä müts,
piä nuõr mies mieles!*

See on loits, millega mõrsja astub nooriku staatusele ning mis peab tagama abielunaise kohustuste meelepidamise ja täitmise. Loits oli mõningate variantidega tuntud kogu Eestis (mõnede andmete kohaselt loeti seda varem tühja tanu pähepanemisel). Pruut viskas kaks korda tanu maha, alles kolmas kord jättis pähe. Kõik maagilise kolmarvuga seotud tavad pidid tagama õnne ja ära hoidma halba.

Ehtimisele järgneb rituaalne pruuditantsitamine. Komme on

tuntud peamiselt Lääne- ja Põhja-Eestis ning on tõenäoliselt rootsi mõjuline. Rootsi pulmakommetes (näiteks Ruhnu pulmas) on rituaalseid tantse rohkem ning nende roll pulmas palju olulisem kui eesti ja üldse läänemeresoome pulmas, mis on, vastupidi, eelkõige laulupulm.

Ent noorikutants kui nooriku esmakordne avalik esinemine uues

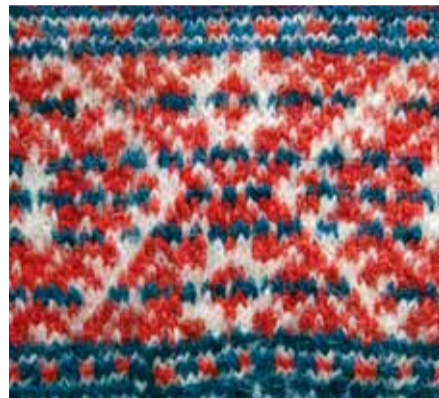
kodus on paljudel maailma rahvas-
tel tuntud komme. Pruut tantsib al-
gul peiupoisiga, seejärel peigmehe-
ga. Nii peigmees kui ka peiupoiss
tõstavad tantsu lõppedes nooriku
kolm korda üles, millel võib oletada
sigivusmaagilist tähendust, nagu
oli viljakusmaagiaga seotud ka
näiteks viljavihkude ülestõstmise
pärast lõikuse lõpetamist.

On võimalik, et sigivusmaagiaga
oli seotud ka nooriku tantsitamine
peiupoisi poolt. Ka Ruhnu pulmas

Ka mujalt Eestist on andmeid, et
noorik viis peiukoju jõudes looma-
dele kinke - kindaid, tuttidega paelu
ja muud. Kätsi punutud paelad, ja
värvilistest kaltsudest tutid on
Kihnu pulmades olulised esemed.
Neid seotakse veimede ümber ja,
nagu öeldud, kingitakse ka eraldi.
Vanasti ehiti nendega ka hobuseid,
pulmamaja jne. Tähendust ei teata.
Mittelt poolt Eestist (ka saartelt)
on andmeid, et noorik pidi vöö või
punutud tuttidega paelu asetama

*On võimalik, et
sigivusmaagiaga oli
seotud ka nooriku
tantsitamine
peiupoisi poolt.
Ka Ruhnu
pulmas tantsis pruut
algul peiupoisiga.*

tantsis pruut algul peiupoisiga.
Tõenäoliselt on see jälg kunagisest
paljudele rahvastele tuntud iidsest
tavast, mille kohaselt pruut magas
esimesel pulmaööel mitte peigme-
he, vaid mõne tema sugulasega.
Siin tuleb näha eelkõige taotlust
kindlustada järglaste sündi, mis
oli vanasti kogu suguvõsale eluli-
selt tähtis. Iidsete õigusnormide
reliktne säilimine hilisemais pulma-
kommetes, kus nende tähendus on
ammu ununenud, on omane palju-
dele rahvastele.

Veimed sõpruse kinnituseks

Teisel päeval (setudel vakapäev)
toodi veimekirst ja pruut jagas vei-
mi. Leping kahe suguvõsa vahel
kinnitatakse vastastikuste kinkide-
ga. Selline kingituste vahetamine
on iseenesest iidne sugukondlik
tava, mis on omane paljude rahvas-
te siirderiitustele – pulma-, aga ka
matusekommetele.

Pulmaanni nagu üldse kingi
algne mõte oli aga majandusliku
kontakti ja heade suhete loomine
kinkija ja kingi saaja vahel. Kingil
usuti samuti olevat maagiline mõ-
ju. Kirst avatakse traditsioonilise
kirstuavamise lauluga. Vastavate
sõnade saatel kergitab pruut kolm
korda kirstu kaant, enne kui avab
selle. Enne avamist, sõnadega "Hei-
dä nied kjõndad härgädele" viskab
ta kindapaari üle õla. Komme oli
tõenäoliselt seotud karjaõnne taot-
lusega.

peiu koju jõudes mitmesugustesse
paikadesse ja esemetele esmakord-
sel kasutamisel (ukselävele, kaevu-
koogule, aita jne).

Kihnus oli tuntud tava, et saaja-
de rongi jõudes pruudi koduküla
esimese maja juurde, samuti pruu-
diga pulmarongi jõudes peiu ko-
duküla esimese talu juurde viivad
umbrukad kaevu peale vöö (uue-
mal ajal paela). Ka setu pruut viib
vöö kaevule ning aidavõtmele

Tuginedes teiste soome-ugri rah-
vaste andmetele ja erinevatele uuri-
jatele võib uskuda, et vööde, paelte
ja tuttide kinkimisel oli tegemist
omaaegsete ohvriandidega kodu
ja perekonna kaitsevaimudele ja
esivanematele. Seejuures on teada,
et punasest riidest tutid ja rätid, sa-
muti punased villased lõngad olid
algselt vereohvri asendajad. Samad
esemed on veel lähiminevikus ol-
nud kasutusel läänemeresoomlaste
(ka setude) ja volgasoomlaste matu-
sekommetes.

Matuse- ja pulmakommetel, kui

teatavasiirderiitusel, on olnud ühis-
jooni paljudel rahvastele, sealjuures
on ohverdamine kui eriline lepin-
gute kinnitamise vahend inimeste
ja vaimude vahel üks vanimaid
kombetalitusi nii matustel kui pul-
mades. Näiteks mansidel, kel pole
arenenud pulmakombestikku, pee-
takse muude ohverdamiste kõrval
eriti oluliseks ohverdamist uue pe-
re loomisel, kusjuures tuuakse nii
vere- kui ka toiduohvreid.

Ohvrianni säilmeks Kihnu pul-
makombestikus võib pidada ka met-
allraha heitmist silmapesukaussi,
kus pruut ja peigmees peiukodus
silmi pesid, samuti heitis pruut ra-
ha ukse ette maha pandud valgele
riidele peiukodu uksest sisse astu-
des, teise päeva hommikul üles
tõustes pani ta raha voodisse, samu-
ti istmele, kus esimest korda istus.
Ohvriandide asendumine rahaga
on üldisem tendents, mis on jälgi-
tav nii eestlaste kui ka paljude teiste
rahvaste juures. Sageli esinevad
esemed ja mündid paralleelselt.

Vigalast märgitakse: kui pruut
pulmamaja viidi, viskas ta iga uru,
ka aiaaugu juurde tutiga paelu; kui
esimest korda üle läve läks, pani lä-
veleraha, samuti ka silmapesukausi,
voodisse, õue, kaevu või nurka,
kerisele, lauta, aita, esmakordselt
söömise eel lauale ja esmakordselt
istudes toolile. Komme tugineb
animistlikule maailmavaatele, mille
kohaselt usuti, et kõigel loodus-
likul, ka esemetel on hing või siis
(hilisem versioon) et loodusobjektidel,
samuti kodul on oma haldjad
või kaitsevaimud.

Teisel päeval saabusid ka noo-
rikupoolsed, nn. saundjarahvas.
Saabujatele tehti "venna suitsu".
Nad pidid käima läbi suitsusest
toast, lauldes suletud ringis vastu-
päeva kõndides erilist laulu. See
oli muistne kaitse-tõrjemaagiline
rituaal. Suits, eeskätt kadakasuits
pidi puhastama nii füüsiliselt kui
sümboolselt. Seega oli selgi taval
algselt maagiline tähendus.

Pulmamõõga maagiline vägi

Kolmas päev (setudel hõimu-
päev) – peiupoolsed sugulased
käivad noorikumajas n. ö. vastuvi-
siidil. Teisel ja kolmandal pulma-
päeval on viimastel aegadel olnud
põhilised mitmesugused pulma-
naljad ja rahakogumised, millega
vana tava kohaselt peigmehe sugu-
lased tasuvad veimede eest.

Vana rahakogumise tava on noo-
rikukannika jagamine, millel võis
vanasti olla ka maagiline tähendus

– et leib ei lõpeks uues kodus. Sa-
mal viisil jagab noorik hiljem noo-
rikuviina. Raha visatakse ka pühk-
metesse, kui noorik õue pühhib,
samuti makstakse pulmasaunas
"arstimise" eest, kuid viimane raha
ei lähe noorpaarile, vaid pulmalis-
tele maiustuste ja viina ostmiseks.
Rahakogumistele kutsub pulma-
rahvast peiupoiss, lüües kolm kor-
da mõõgaga vastu majaseina või
lauda, hüüdes: "Pulma! Pulma!"

Siinkohal tasuks peatuda veel
pulmamõõgal, mille tähendus Kih-
nu pulmas on samuti ununenud
ja mis hiljem on asendunud puu-
mõõgaga, raudkäenaine eemaldab
nütüd uju mõõga asemel lihtsalt ke-
piga. Ka mujalt Eestist on andmeid,
et mõök on olnud oluline atribuut
ka peigmehele ning raudkäel. Peiu-
koju jõudes tehti mõõgaga ustele ja
esemetele kolm risti kurjade vaimu-
de vastu. Mõök olnud "ohutamise
riist" (Simuna), mis söömise ajal
rippunud noorpaari kohal parte
peal (Muhu). Obiugrilased omista-
sid mõõgale võimet kindlustada
kontakti inimese ja vaimude maail-
ma vahel ning mõõgale kui üleloo-
muliku jõuga kultusesemele tood
ohvreid - linte, riidetükke, raha (Ge-
mujev 1990:89).

Raudkäe hooleks oli pruuti kaits-
ta ja valvata ka varguse eest, mis
pulmanaljana tuleb Kihnu pulmas
samuti ette. Kommet on peetud
esialoolise pruudiröövimise ehk
"tõmbamise" reliktiks, mida tuli
Eestis üksikjuhtudel ette veel XVII
sajandil. Pigem oli siiski tegemist
lihtsalt kahe suguvõsa vahelise jõu-
katsumise ja võistlusmomendiga,
mille funktsiooniks on peetud su-
guvõsade vaheliste vastuolude lee-
vendamist või ennetamist.

Pruuti ei varastanud ju peig-
mehe sugulased, vaid vastupidi -
raudkäsi just valvab ja kaitseb teda
tagasiviimise eest, seni kuni ta kind-
lalt peiu suguvõssa kinnitatakse.
Kommet võib pidada analoogseks
pruudi kaasavaraks antud esemete
tagasivarastamisega pruudi sugu-
laste poolt. Mandri-Pärnumaalt on
otsesid andmeid, et pruudivargus
kuulub just vaadeldud tavade hul-
ka.

Pulmasaun puhastagu halvast

Pulmasaun, mis näiteks karjalas-
tel, vadjalastel, mordvalastel jt. on
kuni kogu pulma kombestiku taan-
dumiseni säilitanud oma rituaalse
tähenduse, on Kihnus samuti am-
mugi muutunud pulmanaljaks.

Kui teistel sugulasrahvastel oli saun seotud eelkõige mõrjsja ja peigmehe ettevalmistamisega pulmadeks ning selle juurde kuulusid ka vastavad laulud ja kombed, siis Kihnus erilist rituaalset pruudi- ja peigmehe vihtlemist ei teata. öeldakse vaid, et üks enne pulmi ikka käida saunas.

Küll on andmeid, et tehti sauna võõrale rahvale ehk saundjarahvale, kui pruudipoolsed pulmalised peiu koju jõudsid, ja ka vastupidi, kui peiud võõruspeole läksid. Ilmselt on ka vennasuits üks pulmasauna relikt. Pulmasaun olnud puhastava toimega, rituaalselt ka ülekantud tähenduses, s.o. tõrjevahend kõige halva vastu. Siit ka tänapäeva pulmanali - nii peiu kui pruudi kodus viiakse kõik võõrad "sauna", s.o. spetsiaalselt püstitatud telki, kus suitsetatakse, viheldakse, "arstitakse" mitmel moel.

Pulmanaljad ja valenoorik

Pulmanali oli ka pulmaliste veega kastmine. Noorik heidab õue-murule pähkleid ning kui pulmalised (vanasti peamiselt lapsed) neid korjama lähevad, visatakse neile pangest vett kaela. Veega kastmisel usuti olevat ka sigivusmaagiline toime. See on aga võrreldav näiteks karjase kastmisega kevadisel karja väljalaskmisel, mis oli Eestis üldtuntud ja mida tehti selleks, et karjane oleks erk ja virk. Kauge paralleelina võiks siin nimetada ka ligilähedase tähendusega lumes kümblemist ning üksteisele lume krae vahele ja põue toppimise kommet handi karupeedel.

Vanaks tavaks, mis hiljem samuti naljaks muutus, olid pulmatõngid (maskeeritud), keda pakuti peiule mõrjsja asemel. Siin on arvatavasti segunenud ühelt poolt valenooriku komme, mille algne eesmärk oli kaitsta õiget mõrjsjat kurjale jõudude eest, teiselt poolt kalendri-kommetest üle kandunud Metsiku (õlest nuku) valmistamise tava (vanimas Kihnu pulmakommete kirjanepanekus olid need nimelt just õlest nukud).

Mõlemad tavad - nii valenoorik kui Metsik olid nii Eestis (viimane just Lääne-Eestis) kui ka Euroopas laiemalt tuntud. Metsik oli seotud põllu- ja karjaviljakuse ning kevadise looduse sigivusjõu ärkamisega. Kihnu omapäraks on nende seostumine pulmakommetes.

Niisiis on Kihnu pulmakombestiku põhialus selgesti sugukondlik ja eelkristlik. Kuigi vanad pulmakombed ja -laulud olid oma usundilis-maagilise aluse ammu kaotanud, on kauem püsinud nende sümboolne tähendus. Need aitasid eriti mõrjsjal paremini kohaneda oma uue staatuse, uue ümbruse ja keskkonnaga, valmistades teda ette uueks eluks uues sotsiaalses rollis, mis teda ees ootavad.

Kogu pulmarituaali ürgne eesmärk oli tagada kahe suguvõsa vahelise lepingu õnnestumine ning noorpaari abieluõnn ja elu jätkumine. Rituaal on aidanud luua tasakaalu inimeses endas, samuti korrastada suhteid ühiskonnas. Usk sõna jõusse ja rituaali mõjusse, olgu ka alateadlik, säilis kauem kui nende aluseks olevad uskumused. Siiski on usundilise tagapõhja kadumine ka üks vanade pulmakom-

mete taandumise peamisi põhjusi nii Kihnus kui ka mujal."

Katrin Kumpani sõnavõtt teemal „Kihnu pulm 100 aastat tahakohe“ keskendus detailidele. Toetudes, tema sõnul, läbi aegade ainsale täpsele kirjeldusele Kihnu pulmast - Vana Kandle Kihnu-teemalise raamatu esimeses osas avaldatud Mihkel Kuruli pulmakirjeldus aastast 1893, tõi ta sealt esile praegu kasutuselt ja paljus ka inimeste mälest kadunud seiku ja kombeid.

Mõningaid noppeid sellestki ettekandest:

Mihkel Kurul oli Kihnu köstri maade rentnik. Sündinud Kroonlinnas, õppinud ja kasvanud Tõstemaal ning tulnud siis Kihnu, kiriku maade rentnikuks. Elas Kihnus üsna pikka aega, seda tõestab asjaolu, et tema kirjeldus Kihnu pulmast on otsast lõpuni väga täpne, väga huvitav...

Kuigi vanad pulmakombed ja -laulud olid oma usundilis-maagilise aluse ammu kaotanud, on kauem püsinud nende sümboolne tähendus.

Tegelikult ei ole enam kunagi võimalik täpselt teada saada, millal (ja miks) toimusid mitmed väga olulised muutused Kihnu pulmakommetes. Näiteks, millal kadus ära pulmalaupäev või saajavanem, millal kadus ära pulmakütt...? Kõik see on teadmata ning arvatavasti jääbki teadmata. Sellest hoolimata on siiski huvitav sellest rääkida, seda arutada, võrrelda praegu teadaolevaga...

Kõigepealt algusest: kolmapäeval kutsuti inimesi pulma, see on kõik teada, ainuke erinev asi on see, et poisid kutsuti neljapäeva õhtuks... Mida tegema? Selgus, et oli selline õhtu, nagu peigmehe õhtu.

See seostub tänapäevase poissmehe õhtu tähistamisega. Viimasel õhtul enne pulmi, so pulmalaupäeva ehk neljapäeva õhtul kogunesid poisid peigmehe juures ja läksid siis kogu kambaga noorikumajja. Kunst seisnes selles, et peigmees ja peiupoiss pidid salaja laua äärde saama...

Järgmine päev oli üldiselt selline nagu praegugi teada ja tuntud, väljaarvatud üks suur erinevus - peigude sisse laulmine, millest keegi praegu pole enam kuulnudki. Nimelt ei läinud peiud saajarahvaga koos tupp, vaid jäid välja ning pruudipoolsed lauljad sättisid ennast nende ette laulma. Olid olemas kindlad laulud peigude sisse laulmiseks. Ja peiud lasid neil tüdrukutel laulda niikaua kui heaks arvasid...

Sajand muudab nüansse

Tanutamine käib Mihkel Kuruli kirjelduses samuti nagu see ka praegusel ajal teada on. Esimese õhtu kõige suurem erinevus on aga see, kui tuleb saundjarahvas (need on pruudipoolsed, kes tulevad kirstuga), siis Kurulil on sellised märkmed nagu tahetaks seda kirstu tuua kusagilt teist teed pidi ja salaja nagu tuleksid saundjad enne kirstu ja ootaksid seda siis järele. Kui kirst saabub, tulevad taas kõik need kombed, mis on tuntud praegugi...

Kirjeldus on sellel kohal ka suhteliselt segane ja mõned asjad jäävadki paraku uduseks. Kõige suurem üllatus, võrreldes seda Mihkel Kuruli 114 aasta tagust kirjeldust praegu teadaolevate kommetega, on see, et noorik ei tantsinudki: kui ta sai endale riided selga, esimest korda kõigi kaunistustega tanu pähe ja tuli see ämmajoodu koht... siis 100 aastat tagasi oli nii, et noorik jagas enne kodust ära tulemist peigmehepoolsetele veimi oma kodus (veel enne kui talle hakati tanu pähe panema...).

Ämmajootu viis noorik veimed siis kui tal oli juba kirjatud tanu

peas ja põll ees. Seal istusid siis kõik kõige tähtsamad tegelased, kes olid kutsutud (see oli esimesel õhtul) ning seal pandi lauale ka kõige suuremad rahad veimede eest.

Veel üks tore detail sealt - noorik teretas kättpidi kõiki ämmajootu kutsutud külalisi. See jätab sellise mulje, et ta oleks nagu nõ inimeseks saanud (teatavasti Kihnus tüdrukuid kättpidi ei teretatud). Mihkel Kurul kirjutab, et see juhtus veel kolm korda - noorik käis kolm korda tiiru, talle öeldi head soovid ja ta andis käe pihku kõigile, kes ämmajoodus olid ning ise lauda ei istunudki.

Teise päeva võeruse juures erilisi erinevusi ei ole. Samas pole Mihkel Kuruli kirjelduses aga üldse juttu näiteks pruudikannikast, ega ole mainitud ka viinajoomist ja seda nn põllepappimist. Tehti seda või mitte, jääb teadmata.

Võib siiski arvata, arvestades Kuruli kirjelduse täpsust, et neid kombeid siis Kihnus lihtsalt veel ei tuntud. Ka pole Kuruli kirjelduses neid nn kunsttükke, mida pruut tänapäeval võerusel teeb.

Kolmas päev oli vanasti sedasi, et hommikul oli kirik, see oli terve saare inimestele, nõ tavaline kirik. Sinna läksid kõik, kes tahtsid, eriti muidugi noored, et saada teada, kas noorpaar kutsub veel pidusse. Kutsuti ainult siis kui söömist ja joomist järgi oli, siis kutsuti noored veel tantsima (see oli ka veel 50 aastat tagasi nii). Mis puudutab veel seda, kui kaua üldse pulmas oldi, siis kirjutab Kurul niimoodi, et kui teise päeva liha-kartulid olid söödud, läksid vanemad inimesed koju. Nii et juba pulma teisel õhtul oli vanadel inimestel isu täis ja noored pidutsesid.

Niisugused erinevused on väga huvitavad teada. Loodetavasti tekitas see tutvustus huvi võtta kätte nimetatud Vana Kandle esimene osa ja lugeda see läbi, sest seal on veel ka mitmeid teisi huvitavaid pulmamuljeid.

Vahendas Kai Maser

Kihnlased käisid setumaal

Möödunud kadripäeval külastas Kihnut setode esindus, 5. mail käisid kihnlased Setumaal vastuvisiidil – osalesid setode korraldatud ümarlaul, ehk nagu seal nimetatakse – tsöörriklaual ja Jüripäeva tähistamisel.

Läbi nende ettevõtmiste on tekkinud/tekkimas kena koostöö ja suhtlus ka teiste põliste kogukondadega, eeskätt setodega. Sellised väljasõidud ja kohtumised on mitmeti kasulikud. Kõigepealt aitavad need paremini mõista, väärtustada ja hinnata seda, mis endal olemas – vähendada tunnet, et mujal on rohi rohelisem ja taevast sinisem... Samuti on võrdluses teistega paremini näha võimalikud ohud ja nn kitsaskohad. Mured ja probleemid on tihti sarnased, hulgakesi arutades on lihtsam lahendusi otsida/leida. Kõrvaltvaataja pilk on sageli selgem ja objektiivsem.

Ülevaade ümarlaulu kõnelust

Avasõnad ütles korraldaja **Aare Hõrn** (pildil): „Miks setod UNESCO vastu huvi tunnevad? Kihnlased on selles kuulsas nimekirjas sees, setod tahavad ka sinna trüüda... et saada sama kuulsaks kui on kihnlased. Teine, vähe tõsisem põhjus on see, et möödunud aastal on UNESCO-s vastu võetud dokument, milles öeldakse kuis peaks seda vana pärandit hoidma ja kuidas edasi kandma selles moodsas maailmas. Ja on ka teada, et Eestis hakatakse koostama nimekirja või nimistut sellest, mis meil esivanemate pärandist alles on, mida rahvas (kogukond) tähtsaks peab ja kas riik ka seda tunnustab ja oluliseks peab.“

Aare Hõrn rääkis veel, et setod on kohtunud ja arendanud suhteid nii kihnlaste, mulkide kui ka võrokestega. Seekord siis, esimest korda said kõik ühise laua taga kokku, et omavahel tutvumaks saada.

Lisaks oli kohal veel ka Tallinna rahvas, kes üht või teistpidi UNESCO-ga seotud, selle tegevust tunnevad ja seda ka tutvustasid. Kristin Kuutmaa (Eesti, Läti ja Leedu esindaja UNESCO vaimse kultuuripärandi konvensiooni komitees) rääkis UNESCO tegevusest ja põhimõtetest üldiselt ja Terje Potter tutvustas, mis Eestis sel alal tehtud ja teoksil. Ehk siis tehti juttu UNESCO vaimse kultuuripärandi konvensiooni rakendumisest Eestis – kas meil on selliseid asju, siinseid kogukondi või kultuure, mis selle konvensiooni alla käivad, kas kogukonnad saavad midagi ka ise ette võtta selle konvensiooni rakendamiseks ja kas kogukonnad saaksid sel alal ka omavahel koostööd teha...?

UNESCO-teemadel kõneleti pikalt ja põhjalikult. Kokkuvõtvalt tundub, et selles vallas, mis puudutab riigi osa ja seadusandlust ning kogukondade võimalusi meie kultuurinähtuste kaitsmise juures läbi UNESCO, on veel palju segast.

UNESCO ise on nii suur organisatsioon, ühendades väga erineva iseloomu, olukorra ja suhtumisega riike, seal toimuvad protsessid on paratamatult keerulised, aeglased ja bürokraatlikud – isegi mõneti mõistetamatud. Samas tundub see praegu olevat oluline jõud riikliku kultuuripoliitika (kultuuripärandit puutuva osa) mõjutamisel ja suunamisel. Teisipidi käib suhtlus UNESCO-ga jällegi ennekõike läbi riigi – nagu Kristin Kuutmaa välja tõi: „...on inimesed e kogukond, siis tuleb riik ja alles siis rahvusvaheline organisatsioon“ – st riik on seal alati vahel. Läbi riigi olukorra hinnatakse rahvusvaheliselt sageli ka sealsete kultuurinähtuste olukorda ja võimalusi. Seega on vajalik kogu seda nõ masinavärki tunnustada ja tunda.

Aastaid on meil kultuuri ja pärimuse uurimise ja nõ sisulise kaardistamisega tegelenud suurelt osalt teadlased ja muuseumid. Tegelikult kultuurikandja (nõ lihtnimlik) tasand on olnud varjus, aktiivsest tegevusest kõrval. Rohkem tähtsustati uurimist ja jäädvustamist, kusjuures valik sõltus sageli teadlase/uurija isiklikust või muuseumi huvist, mitte niivõrd kogukonna ja uuritava kultuuri sisemisest vajadusest. Riiklikult toetatud tegevus oli suunatud rohkem kogumisele ja talletamisele, vähem tähelepanu pöörati jätkuvusele.

Ega alahinnata ei saa sedagi tegevust – uurimine ja tähelepanu pööramine tõstis samas kogukondlikku eneseteadvust ja õpetas rohkem väärtustama ja hindama oma, paikkondlikku kultuuri – väline huvi suurendas ka sisemist huvi, st huvi oma kultuuri ja pärimuse vastu. Samuti on selle tegevuse käigus moodustatud kogud praegu hindamatud – nende kaasabil/toel on võimalik alles hoida-turgutada veel elusolevat ning tekitada ka nõ uusi tulemissi kasutusest kadunud „nähtustele“.

Seoses UNESCO tegevuse siimaile jõudmisega (ja selle tegevuse riikliku tunnustamisega) on nii mõnigi vaatenurk natuke muutunud – enam ei püüta vägisi kõigile ja kõigele sobitada ühte ja ainust (nõ ametlikku) tegevusmalli. Aru on saadud sellest, et Eesti ise on küll väike, kuid sisadab/ühendab endas väga erinevaid kultuurikilde – pisemagi detaili kadumine vähendab me kultuuri terviklikkust ja muudab seda vaesemaks.

Enamtähtsustatakse (katoetatakse)

se) just elavat ja kaasajas veel eksisteerivat pärandit ja selle säilimist. Suuremaid võimalusi oma kultuuri edendamiseks ja kaitsmiseks on nüüd tekkinud ka väiksemal tasandil, ehk siis kogukondades kohapeal. Väikeste, omanäoliste kogukondade traditsioonilise elulaadi säilimine ei peaks praegu enam olema pelgalt nende kogukondade eralõbu ja üksikute entusiastide kapriis... seda peaks praegu ametlikult tunnustama ja toetama ka riik.

Mõneti ootamatuna (kogu varasema kogemuse põhjal) võib tunduda juba ainuüksi see võimalus, et sinu hääl kogukonnast tõesti ka kuhugi kaugemale jõuab. Kihnu näide siinjuures, nende UNESCO nimistusse sissepääsemine on ehk esimene selline suurem tulemus ühe kogukonna aktiivsusest ja edukast koostööst riikliku tasandiga. See peaks olema (ja kindlasti ongi) innustav teistelegi.

Soovitav tulemuste saavutamiseks peab aga kõiki olemasolevaid võimalusi teadma-tundma ja oskama neid kasutada. Tihti peale tuleb selleks kõigepealt omandada bürokraatlik-asjalik-seadusitundev mõtte- ja tegutsemisviisi... Kui palju aga selliseid inimesi kogukondades on?

Suur, üldine ja kõiki kogukondi haarav mure on see, et ametnike (eriti pealinna riigiametnike) arusaamine asjadest on sageli mõistetamatu ja vastuvõetamatu kogukonnale... riiklik tasand on sageli formaalne/pealiskaudne/eluvõõras, peab tegema palju selgitustööd.

Palju küsimusi tekitab praegu ka kultuuripärandi kaitse nõ autorikaitse ja -õigused. On arusaadav, et kaasaja „kõik müügiks“ mentaliteedi juures on see vägagi oluline teema. Väikeste kultuurikildude omanäolisus on nende võimalus nõ äraelamiseks (pidades silmas turismi), omapära ja erilisi nähtusi otsivad samas ka ideedenäljas suurtööstused... poleks just kena ühel päeval avastada, et meie väikesed kogukondlikud kultuurid on nõ tühjaks pumbatud ja neilt on võetud võimalus enda poolt hoitud väärtusi oma hüvanguks kasutada. Kuidas oleks võimalik neid ohete maandada...?

Kristin Kuutmaa nimetas küll, et kultuuripärandi kaitse on üks põhipunkte konvensioonis, st kogukonnal peab olema õigus määratleda, mida nende kultuurinähtustega tehakse, kusjuures teha ettekirjutisi ka riigile kui palju tema kultuuri elemente võib kasutada. Samas autoriõigusega otseselt (st selle legaalse, seadusandliku jne poolega) konvensioon ei tegele, selleks on olemas teine organisatsioon (ka Eestis).

Väga oluline on ikkagi kogukonna sisene huvi ja aktiivsus ning Aare Hõrni poolt välja toodud kogukondade vaheline koostöö riigi mõjutamiseks. Ta rõhutas, et sinna UNESCO nimekirja pääsemine pole ju lihtsalt vaid uhkuseasi, seal on paar olulist seika... Kõigepealt see, et nii UNESCO nimekirja esitamisel kui ka konvensiooni kuulumi-

seks peab riigil olema tegevuskava, kuhu kogukonnad saavad esitada asju, mida nad oluliseks peavad. See aga omakorda tähendab, et kogukonnad ise hindaksid/mõistaksid, mis neile oma kultuuris tähtis ja oluline on ning mõtlevad, mida peaks tegema, et see pärand ka säiliks. Tuleb selgitada, mida peab tegema (ja saab teha) kogukond ja mis on riigi ülesanne.

Kristin Kuutmaa soovitus kogukondadele oli veel, et töögruppide tuleks kindlasti kaasata ka jurist – nõ heasoovlik jurist, soovitatavalt kogukonna seest, kes positiivsest tulemusest ka ise huvitatud oleks. Tuleks välja mõelda/leiutada ka juriidilisi mõjutusviise riigi tegevuse suunamiseks.

Kõikide kogukondade esindajad tegid ka väikese omapoolse tutvustuse oma rahva saavutustest, muredest ja rõõmudest.

Kõigepealt setod

Setosid on palju erinevates paikades laiali. Arvuliselt on pärissetosid rohkem mujal kui setomaal, seal on neid u 3000. Kuid ametlike andmete järgi on vaid 167 inimest, kes rahvaloendusel ennast setodena ka kirja panid. Erinevate uuringute tulemusel on teada, et setomaal elavatest inimestest 47% on öelnud, et on setod või peaaegu pärissetod.

Setomaa jaguneb kahe riigi, Eesti ja Venemaa ja Eestis veel omakorda kahe maakonna, Põlvamaa ja Võrumaa vahel.

Olemas on Seto Kongress, kuhu iga küla võib saata oma esindaja. Ka mujal asuvad setod võivad 10 valijaga valida sinna oma saadiku. Kongress valib endahulgast 13 liikmelise vanemate kogu, kes siis esindab tervet seto kogukonda nii siit kui ka teistpoolt piiri.

Probleemid: põhihäda on, et keel hakkab vaeseks jääma ja kaduma. Teine mure on see, et setomaa vananeb väga ruttu – need vanad seto inimesed, kes veel laule, keelt, kombeid ja muid oskusi kannavad, need hakkavad kaduma... Õnneks on riigilt saadud natuke toetust ja näiteks seto käsitöö on viimase aastaga jõudsalt edenenud – puutöö, kangakudumine, hõbedatöö... Edaspidi tuleb suurem tähelepanu suunata keele ja muu vaimse pärandi hoidmisele/talletamisele.

Hea meel on setodel veel selle üle, et lisaks võrokestetele on nüüd loodud side ja läbikäimine ka Kihnu rahva ja mulkidega.

Võrokestest

Võrokeste kogukonna suur erinevus teistest on nende arvukus, neid on kordi ja kordi rohkem. Võrokeste maa jaguneb Tartu-, Valga-, Põlva-, Võru maakonna vahel. Siit ka segadused nimega – nimelt praegune ametlik Võrumaa ei esinda tegelikku ja ajaloolist võrokeste maad...

Võrokeste aladel on praegu üsna mitu linna – Põlva, Rāpina, Võru, Antsla ja sellega seonduvalt ka palju linnlikku elulaadi, mis on traditsioonidest sageli sootuks kaugel. Ka maainimeste hulgas hakkab vana elulaad

kaduma – traditsioonilist elulaadi toetav loomapidamine kaob, elatakse sageli erinevatest toetustest, täidetakse pabereid (toetuste saamiseks) jne. Inimesed on ju teadupärast ratsionaalsed ning kui on võimalik lihtsamalt ja paremini elada, kui mõni tegevus muutub mõtetuks, muudetakse elulaadi kiiresti.

Keeleprobleem: kõik saab alguse kodust. Kui kodus võrokeelt ei räägita, ei aita ka kool ega miski muu. Võrokeel tundub praegu elus olevat, seda räägitakse ja kirjutatakse, see ei ole muutunud vaeseks, võorastavaks ega kunstlikuks – kõike, mida mõtled saab vabalt väljendada... Keele püsimisel on oluline keelekeskkonna olemasolu.

Laulutraditsioon: on üleelanud suure pausi/augu, kuid leidnud nüüd uue tulemise. Tulevad naised kokku (mehed kogunevad omaette – kas nad ka laulavad pole teada), teevad näiteks näputööd ja laulavad – see pole laulmine esinemise eesmärgil, vaid lihtsalt laulmine enda rõõmuks.

Pillimeistrite ja –mängu traditsioon: kõige tuntum on ehk lõõtsamäng ja Teppo-lõõts. Viimane aeg on seda traditsiooni päästa... Samas pillimeistrit, kes pillile ka elu sisse oskab panna, seda enam pole. Alles on pillid ja on ka mängijaid, kuid järeldulevat põlve neile napib. Pillimängija/oskaja ise pole sageli õpetaja. See on teistmoodi õppimine ja mängimine (erinev tavalisest muusikakooli õpetusest), mängitakse kuulmise järgi, mitte noodist... On tehtud suuri pingutusi, et sellist traditsioonilist pillimängu ka lastele õpetada – Võru muusikakoolis (direktor Celia Roose eestvedamisel) ning tulemuslikult.

Traditsiooniline taluelu: kõigepealt ehitustraditsioonist niipalju, et tänapäeval tavaliselt kui raha on, ehitatakse kergesti kättesaadavatest, kaasaegsetest materjalidest, tulemus tuleb kiiresti, vähem vaeva. Vanu ehituskombeid ning laiemalt ka vanu põllutöö- ja (maa)eluviise harrastavad rohkem need kel raha eriti pole, linnatööl ei käi... Tasuv on ainult suurtootmine ja see on väljasuretamis eluviisi, kus enda tarbeks loomi ja põldu peeti.

Talgutöö traditsioon on õnneks

praegugi veel toimiv – kui ees on mõni suurem töö, kutsutakse sõbrad-naabrid kokku, tehakse töö ära, pärast süüakse, juuakse, mängitakse pilli, pidutsetakse...

Võrokestel on püsimise potentsiaal tugev, nad on väga paiksed (on küll väljarännatud, kuid võõraid sisse tulnud on suht vähe) ning väga tugeva identiteeditundega. Võru kogukond on suur ja selle sees on omakorda veel väikesed paikkondlikud kogukonnad... see muidugi raskendab ühiste seisukohtade vastuvõtmist ja nõrgendab laiemat/üldisemat võrokese identiteeti.

Võrokese organisatsioonidena esindavad Võru Instituut ja Võru Selts, kes korraldavad võrokeste tsõõriklauda. Seal arutataksegi just selliseid laiemaid asju ja küsimusi, mis puudutavad tervet Võru kultuuriruumi, peeneid paikkondlike asju seal ei arutata. Tegutseb ka palju väikesi, lokaalseid (küla)seltse. Tuleval aastal on tulemas võrokeelne laulupidu.

Mulkidest

Mulgimaa piirid on ajaga muutunud häguseks, seda ei tea kindlalt ka mulgid ise. Praegu tegeletaksegi piirisiltide püstitamisega.

Mulgimaa küüditati omal ajal praktiliselt tühjaks, neid ei lastud ka peale amnestiat koju tagasi. Seetõttu on mulgid mööda Eestit (ja mööda maailma) laiali ning mulgimaal on praegu väga palju nõrkesetulnuid. Keelt teatakse, päris kadunud see pole, kuid igapäevaselt räägitakse väga vähe ja koduse keelena seda praktiliselt ei eksisteeri.

Mulgi-asjaga tegeleb praegu Mulgi Kultuuri Instituut. Esimene samm ja ülesanne ongi olnud mulgi identiteedi selgitamine Mulgimaal elavatele inimestele üldse. Ka mulgi keele püsimise osas on esimesed sammud tehtud, nimelt saab seda vabaainena õppida mõnes koolis algklassides ning sügisest ka gümnaasiumi osas. Tulevikuplaan on teha mulgi keele ja kultuuri õppimine võimalikuks kõigis ajaloolise mulgimaa alale jäävates koolides, kuid see tähendab 10 omavalitsuse kaasamist...

Mulkide traditsiooniline eluviis,

nende esinduslik suurtaalude traditsioon hävitati ning seda praegu taastada on juba päris raske. Mulgi kultuuri fenomen on küll teada, seda on võimalik kirjeldada, kuid reaalses elus on see praegu kuidagi hajutatud ja killustunud. On plaan luua selline külastuskeskus, kus see oleks terviklikult esindatud. Väga paljude asjade ja nähtuste juures on tegemist uuesti ellu äratamise, mitte enam elus hoidmise ja püsimisega.

Optimismi sisendav sealjuures on ütlus, et inimesest võib mulk saada, kuid mulgist enam inimest ei saa...

Setode esindaja tõi välja ka paar head ja rõõmustavat seika mulkide juures: üks on see, et mulgi köök on väga omanäoline ja täiesti olemas ka praegu. Teiseks on vägagi silmapaistvad oma mulgikuubedega mulgi alade omavalitsuste juhid.

Selgus, et Mulgi Kultuuri Instituuti peavadki üleval 10 omavalitsust (Viljandi- ja Valgamaalt), nende vallavanemad ja 2 linnapead (Tõrva ja Mõisaküla) on väga hoogsalt lülitunud instituudi töösse. Neid huvitab see, on tahet ja kaasamõtlemit – siin on Mulgi Kultuuri Instituut teinud ära meeletu suure töö, et see koostöö praegu niimoodi toimib.

Kihnlaste (Mare Mätas) tähelepanek mulgi identiteedi ja tuleviku kohta tõstis esile mulkide kõrget eneseteadvust. Kui eelpool (setode ja võrokeste juures) oli juttu sellest, et vaesus on hoidnud ja hoiab elus vanu oskusi ja traditsioone, siis praegu see päris nii enam ei ole – kihnlane ei koo tänapäeval kõrti mitte vaesusest, ka siin on tegemist eneseteadvusega. Mulgid on siin heaks eeskujuks – olid jõukad ja edasipüüdlid, kuid hoidsid väga eneseteadlikult ka oma traditsioone, kuni see vähegi võimalik oli.

Kihnlastelt ja kihnlaste kohta küsiti-uuriti palju. Kõnelda tuli nii rõivastest ja kommetest kui ka kogemustest, kuidas kogu see kohalik kultuur Kihnus toimib, elab ja elus püsinud on – tundub, et Kihnu on teistele kogukondadele ikka tõesti üks omaette nähtus... Kihnlastel on praegu alles ja elus palju enam vanu traditsioone, olemas on kogu-

konna edasikestmiseks nii oluline terviklikkus ja ühtekuuluvustunne.

Tulid esile mitmed kogukondade ühised mured

Aare Hörn tõi suuremate kogukondade ühise murena välja nn administratiivse/territoriaalse probleemi – ei kuuluta mitte ühe administratiivüksuse alla ja seega sellest lähtuvad lahendused kogukondadele üldjuhul ei kõlba. Setod on näinud palju vaeva, et neid nõrke kunstlikke piire (administratiivseid) setode mõtlemisest, omavahelisest suhlusest ja asjaajamisest välja saada. Samaga tegelevad ka võrokese ja mulgid.

Õie Sarv (Setomaa) tõstatab veel nõrke suvitajate ehk võõraste sissevoolu mure. Kui näiteks mõni nn kadunud poeg, olgu ta seto, võrokene või keegi teine, soovib aastate pärast tulla kodumaile tagasi, pole see enam võimalik, sest maa on müüdnud võõrastele. Kas oleks võimalik sellist võõraste tulva piirata...?

Mandri-kogukondade oht (mis haakub ka eelneva, maadeprobleemiga) on ka selles, et noored ja lapsed lähevad kodust, nõrke oma juurte juurest ära, kaotavad sideme ja esivanemate kadudes tekibki oht, et kodukoht müüakse võõrastele. Sageli tõukavad/saadavad vanemad ise oma lapsed kodust eemale – kõige paremate kavatsustega, soovides neile paremat haridust, perspektiivikamat elu vms... põhjus võib peituda kasvõi selles, et ise piiratud võimalustes üles kasvades on jäänud neile nõrke roosa unistus kaugelest maadest, kus elu on parem ja võimalused suuremad...

Siit omakorda tuli välja järjekordne ühine mure (millest rääkisid nii setod, võrokeseid kui ka kihnlaseid), et vanemad oma lastega kirjakeelt kõneleda üritavad. Põhjus võib jällegi olla lootuses tagada nii oma lastele parimat, ladusamat tulevikku – nende vanemate endi lapsepõlves olid murdekeeled üldjuhul põlu all, koolis „tambiti“ seda kõike vahenditega maha. Seetõttu on vanematesse sageli jäänud hirm ja teadmine, et lapsed ei saa kirjakeelt selgeks ja neil tuleb koolis seetõttu probleeme.

Samas on olukord koolides praegu muutunud, lisaks veel ka kaasaegse meedia mõju, mis niikui nii on kirjakeelne... oht, et laps kirjakeelt selgeks ei saa on tegelikult väga väike, kuid see, et (vanemate sellise suhtumise juures) lapse paikkondlik keel puudulikuks jääb, on nii üsna kindel. On vaja teha selgitustööd – see oli kogukondade ühine seisukoht.

Üritust kokku võttes tõi Aare Hörn veelkord välja asjaolu, et esmakordselt said kokku nii mitme kogukonna esindajad. Tekkis väikestviisi ülevaade, mis kellelgi südamel, mis toimumas, mille üle rõõmu tunda ja mis vajaka. Omavaheline tutvumine ja kogemuste/arvamuste vahetamine on oluline ning oli näha, et üksteiselt õppida on veel palju.

Loodetavasti ei jää toimunud kohtumine mitte viimaseks, vaid sellega pandi alus tihedale ja tõhusale koostööle.

Setumaal käis Kai Maser

Kihnu rahvariide konkursist koolis

Rahvariide kandmise konkursi raames viidi läbi ka küsitlus, millele vastasid kõik Kihnu kooli õpilased II - IX klassini.

Küsimused/vastused olid üldjoontes sellised:

1. Kas sul on kodus keegi, kes kannab kihnu riidi igapäevaselt?

Ja 36 %, ei 53 %

2. Kas keegi sinu pereliikmetest kannab kihnu riidi igapäevaselt tööl käies?

Ja 72 %, ei 27 %

3. Kas sinu pereliikmed kannavad kihnu riidi pidude ajal?

Ja 87 %, ei 8 %

4. Kas sulle meeldib kihnu riietega käia?

Ja 70 %, ei 30 %

5. Kas sulle meeldis rahvariide konkursist koolis? Põhjenda oma arvamust.

Jah väga meeldis vastasid 40 küsitletut, 7 õpilast vastas et ei meeldinud üldse.

Põhjendusi oli mitmesuguseid:

ilus vaadata, kui kõigil on kihnu riided seljas;

selle pärast tore, et kui võõrad tulevad, näevad et me peame kultuurist lugu;

ei olnud ükski päev muret, mis hommikul selga panna;

ei meeldi troiga käia, sest see on palav ja ajab naha kihelema.

6. Kas selline konkurs tuleks uuesti korraldada järgmisel aastal?

Ja 68 %, ei 29 %

7. Miks võtsid konkursist osa (vastavad osalejad)?

mulle meeldib kihnu riietega käia

olen uhke, et kihnlasel on elus rahvariie, mida teistel enam pole

auhinna pärast

ilus on vaadata, kui kõigil on kihnu riided seljas

kihnu riietega on mugav olla

ema ja õpetajad käskisid konkursil osaleda

Esimesel põhjusena oli see, et ollakse uhke, et ollakse kihnlane, meeldivad kihnu riided ja meeldib kihnu riietega käia. Viimasel kohal oli põhjuseks auhinna lootus ja ema või õpetaja käsk konkursil osaleda.

8. Miks sa ei võtnud konkursist osa (vastavad mitteosalejad)?

mul pole kihnu riidi

ma ei taha igapäevaselt kihnu riietega käia, tahan et need oleksid ainult peoriided

kihnu riided on seljas ebamugavad

ma ei taha silma paista, kui kihnlane

ma ei ole huvitatud auhinna võitmisest

Osad vastajatest polnud troid, sellepärast ei saanud osaleda. Vastati veel, et ei meeldi kihnu riided ega nendega käia.

9. Kirjelda oma mõtteid ja tundeid seoses rahvariide konkursiga (meeldis/ei meeldinud; kas konkursiga peaks järgmisel aastal jätkama, kas sellest oli kasu või mitte jne).

Enamus vastanuist arvas, et konkurs tuleks kindlasti korraldada järgmisel aastal, sest see meeldis väga. Veel oli antud soovitusi, et konkurs oleks pidanud olema korraldatud mõnel muul veerandil, sest kevadel on just troiga iga päev palav käia.

Osad vastajatest arvasid, et konkurs aitab kaasa rahvariide säilimisele. Suuremate klasside õpilased on avaldanud arvamust, et nii olakse eeskujuks noorematele.

Konkursi tõttu harjuti rohkem kihnu riietega.

10. Kas sulle õmmeldi uus kõrt

või muretseti uus troi seoses konkursiga?

Jah, mõnes peres kooti talvel kõrte. Mõnele hakati troid kuduma. Mõni õpilane sai uue tantsukõrde, sest eelmine kõrt muutus igapäevaseks.

11. Kas kihnu riided võiksid olla Kihnu Kooli kohustuslik koolivorm? Miks?

Enamus vastajaist arvas, et parem oleks, kui ei oleks kohustuslik koolivorm. Põhjenduseks tuuakse, et siis tüütaksid kihnu riided ära ja nendega enam muul ajal käia ei tahaks. Veel on põhjendatud, et sellisel juhul kaoks ära kihnu riide pidulikkus.

Mõned õpilased on vastanud, et neil ei oleks kohustusliku koolivormi vastu midagi ja neile meeldiks kogu aeg kihnu riietega käia. Põhjendus, et kõrt ei määrdu ja pole mingit muret, mis iga päev selga panna.

12. Kas käiksid igapäevaselt koolis kihnu riietega ka ilma auhinna võitmise lootuseta? Põhjenda.

Sellele vastas enamus, et jah, auhind ei olnud põhjus, miks kihnu riietega käidi. Üks õpilane oli vastanud, et Kihnus on kihnu riided moes. Väiksem osa õpilastest kirjutas, et meeldib muude riietega rohkem käia, kui kihnu riietega. Kihnu riided on ebamugavad.

Kokkuvõtteks võib öelda, et küsitluse tulemused rõõmustasid, kuna Kihnu laste identiteeditunne on tugev ja oma rahvariidest ning nende kandmise põhjustest kirjutatakse suure südamesoojusega. Mõned õpilased, kes kirjutasid, et neile kihnu riided ei meeldi ja nad nendega käia ei tahaks, on mandripäritolu. Nende poolt oli vastamisel märgata tugevat protesti kihnu riiete suhtes. Huvitav oli veel see, et mitmel juhul toodi paralleele kihnu riiete ja keele vahel, näiteks kihnu riietega käies räägitakse rohkem kihnu keelt kui muudu jne. Mitmed õpilased on avaldanud kahetsust, et nad oleksid tahtnud konkursil osaleda ja neile väga meeldivad kihnu riided, aga puudub troid. Kõrde kohta seda märgitud pole.

Enamus õpilasi vastas siiski suhteliselt üksmeelselt, et nad ei soovi, et kihnu riided muutuksid kohustuslikuks koolivormiks, siis ei tahaks nad neid enam kanda. Korduvalt on tehtud ettepanekuid, et kihnu riideid võiks kanda näiteks kas mõnel päeval nädalas või käia nädal kihnu riietega ja nädal muude riietega.

Veel võib märkida, et on rõhutatud kihnu riiete ilu ja mõjusat vaatepilti, samuti on toonitatud eeskujuks olemist noorematele õpilastele.

Uiõ-Matu Mare

Konverents-õpe – kas Kihnu kooli tulevik?

Kaks aastat tagasi osaleti konverentsõpe koolitusel Turu saarestikus. Võimalik, et just konverentsõpe on lahendus Kihnu kooli õpetaja-nappusele...

Preemia sai Lohu Anneli

Kevadseminaril anti üle **Th. Saare** (pildil) pärimuskultuuri auhind, mille seekord sai Kihnu Kultuuriruumi nõukogu otsuse põhjal Anneli Laarents (Lohu Anneli).

Mare Mätas tõi auhinnatu tegevusest esile Kihnu käsitööpoe avamise, samuti laiema huvi pärimuskultuuri ja Kihnu keele vastu.

Auhinnaga kaasnes rahaline preemia 5000 EEK.